

MLUVNICE KATALÁNŠTINY

BOHUMIL ZAVADIL

KAROLINUM

MLUVNICE KATALÁNŠTINY

Bohumil Zavadil

Recenzovali:

Mgr. Andreu Bauçà i Sastre, Ph.D.

PhDr. Jan Schejbal

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Praha 2020

Odborná spolupráce a rejstřík Andreu Bauçà i Sastre a Petr Čermák

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba Stará škola (staraskola.net)

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2020

© Bohumil Zavadil, 2020

ISBN 978-80-246-2500-3

ISBN 978-80-246-4001-3 (online : pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

OBSAH

Úvod	9
I. OBECNĚ O JAZYCE	13
II. FONETIKA A PRAVOPIS	21
II.1 Fonetika	22
II.2 Pravopis	38
II.2.1 Katalánská abeceda	38
III. MORFOLOGIE	65
III.0 KLASIFIKACE SLOVNÍCH DRUHŮ	66
III.1 MORFOLOGIE DENOMINÁTORŮ	66
III.1.1 SUBSTANTIVA	67
III.1.2 ADJEKTIVA	95
III.1.3 VERBA (slovesa)	107
III.1.4 ADVERBIA (příslovce)	179
III.2 MORFOLOGIE AMPLIFIKÁTORŮ	209
III.2.1 ZÁJMENA	209
III.2.2 ČÍSLOVKY	244
III.3 MORFOLOGIE OPERÁTORŮ	260
III.3.1 ČLENY	260
III.3.2 PŘEDLOŽKY	265
III.3.3 SPOJKY	269
III.4 MORFOLOGIE PRAGMÁTORŮ	275
III.4.1 PRAGMATICKÉ MARKÁTORY	275
III.5 MORFOLOGIE VÝPOVĚDNÍCH KONDENZORŮ	290
III.5.1 INTERJEKCE (citoslovce)	290
IV. SYNTAX	319
IV.1 VÝPOVĚĎ	321
IV.2 VĚTA	327
IV.2.0 VĚTA JEDNODUCHÁ	328
IV.2.1 VĚTNÉ ČLENY ZÁKLADNÍ	331
IV.2.1.1 SUBJEKT	331
IV.2.1.2 PREDIKÁT	333
IV.2.2 VĚTNÉ ČLENY ROZVÍJEJÍCÍ	349
IV.2.2.1 PŘÍVLASTEK	349
IV.2.2.2 OBJEKT	356
IV.2.2.3 OKOLNOSTNÍ URČENÍ	379
IV.2.2.4 DOPLNĚK	391

IV.2.3 PRAGMATICKÉ STRUKTURY HODNOTÍCÍ	396
IV.2.4 DALŠÍ SYNTAKTICKÉ POJMY	396
IV.2.4.1 SYNTAKTICKÝ PARALELISMUS	396
IV.2.4.1.1 Koordinace (souřadnost)	396
IV.2.4.1.2 Adordinace	400
IV.2.4.1.3 Determinace	404
IV.2.5 KLAUZULE	406
IV.3 SOUVĚTÍ	418
IV.3.1 SOUVĚTÍ KOORDINAČNÍ (SOUŘADNÉ)	418
IV.3.2 SOUVĚTÍ ADORDINAČNÍ	424
IV.3.3 SOUVĚTÍ SUBORDINAČNÍ (PODŘADNÉ)	427
V. TEXT	461
VI. VARIANTNOST JAZYKA	465
VI.1 CHARAKTERISTICKÉ ZVLÁŠTNOSTI KATALÁNŠTINY	467
VI.2 KLASIFIKACE KATALÁNSKÝCH DIALEKTŮ	468
VI.2.1 STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA DIALEKTŮ KATALÁNŠTINY	470
VI.2.2 ROZDÍLY MEZI KATALÁNŠTINOU ZÁPADNÍ A VÝCHODNÍ	471
VI.2.3 UKÁZKA TEXTŮ V JEDNOTLIVÝCH DIALEKTECH A SUBDIALEKTECH ..	473
VII. BIBLIOGRAFIE	479
VII.1 INTERNETOVÉ ZDROJE	487
VIII. SEZNAM TABULEK	491
IX. SEZNAM KRESEB	497
X. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ	499
XI. REJSTRÍK	507

Agraïment

Agraeixo al Govern del Principat d'Andorra i al senyor Joan Ramon Marina l'interès que han mostrat en la preparació del present text així com l'ajut financer lliurat al seu autor. Un agraïment molt especial, així mateix, als Srs. Rudolf i Thomas Bares per llur desinteressada aportació, durant tres dècades, a l'impuls dels estudis de català a la Universitat Carolina de Praga.

ÚVOD

Předkládaná *Mluvnice katalánštiny* vznikla z potřeby vybavit naši romanistickou produkci interpretačně založeným studijním materiálem k poznání spisovné normy současné katalánštiny, dát uživatelům nahlédnout do sociolingvistické složitosti tohoto iberorománského jazyka a podpořit povědomí o jeho výstavbě u současných romanistů.

Katalánština je ve Španělsku druhým největším národním jazykem, používaným také v Andoře a v jihofrancouzském regionu Languedoc-Roussillon a uznaném za jeden z jazyků Evropské unie.

Obeznamenosť studentů románské filologie s katalánštinou se díky dlouholetému a aktivnímu působení Lic. Bc. A. Andreua Bauçà i Sastre, Ph.D., v Ústavu románských studií FF UK stala téměř samozřejmou součástí romanistické průpravy. Pro tyto uživatele by se předkládaná mluvnice mohla stát konzultační příručkou, zejména v otázkách morfolgie. Protože jde o vysokoškolskou učebnici, předpokládám u čtenáře schopnost orientovat se ve fonetické a obecnělingvistické terminologii a vedle normativních pravidel vkládám do textu i základy svého strukturálně funkčního pojetí jazyka a jeho zkoumání. Do výkladu soustavně zařazuji definice jazykových kategorií, s nimiž pracuji, aby tato učebnice posloužila také těm zájemcům o katalánštinu, kteří dosud uvedením do lingvistiky neprošli, a přiblížila jim na konkrétním jazykovém materiálu principy funkčně strukturální interpretace přirozených jazyků. Východiskem pro tento rozměr je úvodní oddíl I. *Obecně o jazyce*.

Při popisu katalánštiny jsem se opíral o aktuální zdroje. V oblasti lexikální byla konzultována poslední aktualizace (z roku 2019) druhého vydání *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC2; IEC 2007/2019; <https://dlc.iec.cat/>). Správnost konkrétních jazykových forem byla ověřována na stránce OPTIMOT, webu provozovaném *Generalitat de Catalunya*, který mj. obsahuje konjugace všech sloves (<https://aplicacions.llengua.genocat.cat/llc/AppJava/index.html>). Novinky, které přinesla nová norma, jsou k dispozici u Nogué Serrano (2018) a především přímo v normativních příručkách: IEC (2016, 2018, 2019). Aktuální verze pravopisné normy je k dispozici na www.iec.cat/llengua/documents/ortografia_catalana_versio_digital.pdf. Přístupy normativní a zároveň lingvisticky interpretační gramatiky barcelonského jazykového ústavu *Institut d'Estudis Catalans* jsou mému pojetí velmi blízké. V moderním sociolingvistickém založení práce tohoto ústavu se odráží pluricentrický pohled na jazykovou situaci,

takže uvedené mluvnice IEC podávají soustavné informace i o jiných variantách, než je spisovná katalánština.

Z genealogického hlediska stojí katalánština na přechodu mezi galorománskou a ibe-
rorománskou větví románských jazyků a vykazuje zajímavé souvislosti i s jazyky rétoro-
mánskými. Typologicky spadá do pásma tzv. *Romania continua*, což se projevuje v jejím
typologickém postavení na hranici mezi latinským typem flexivním (který zůstává za-
chován zejména v subsystému slovesném) a postupně se prosazujícím typem izolačním
(hlavně v subsystému nominálním).

Katalánské území se už od počátku 10. stol. n. l. vyvíjelo svébytně a ruku v ruce
s tímto vývojem se postupně uplatňoval i katalánský jazyk, takže na počátku 19. století,
kdy se v Evropě prosazují jednotlivé národy, se dá mluvit o plně konstituovaném katalán-
ském národu i o katalánštině jakožto spisovném jazyce se značnou literární tradicí. V této
době Pompeu Fabra uveřejňuje záslužnou gramatiku katalánštiny, z níž čerpá i kodifikace
současné normy spisovného jazyka.

Politický vývoj ve 20. století a důsledky španělské občanské války na dlouho uza-
vřely Katalánsku cestu k emancipaci a získání pozice odpovídající jeho hospodářskému
i kulturnímu významu. Obnovení Španělského království a nastoupení demokratického
vývoje od poloviny sedmdesátých let 20. století vymanilo Španělsko z izolace vůči Evropě
i ostatnímu světu a umožnilo i Katalánsku vlastní kulturní rozvoj, zapojení do evropských
aktivit a postupnou autonomizaci v rámci státního svazku, v němž je nepřehlédnutelným
činitelem současné španělské společnosti. Katalánsko má dnes vyspělé univerzity, vý-
znamné jazykovědce a pozoruhodné výsledky – spisovná katalánština se prosadila jako
reprezentativní národní jazyk s nadějnými vyhlídkami do budoucnosti. Na internetových
portálech je možno se přesvědčit, že katalánština dnes patří k velice dobře popsaným jazy-
kům a v tomto ohledu snese srovnání i s těmi románskými jazyky, které mají status jazyků
státních. O kodifikaci spisovného jazyka pečuje Filologické oddělení (*Secció Filològica*)
barcelonského Ústavu katalanistických studií (*Institut d'Estudis Catalans – IEC*), což je
vlastně katalánská akademie věd, založená v roce 1907. V jeho filologickém oddělení pů-
sobila nebo působí většina významných katalanistů: Pompeu Fabra i Poch (1868–1948),
Antoni Maria Badia i Margarit (1920–2014), Maria Teresa Cabré i Castellví (*1947) a řada
dalších. Významnými katalanisty jsou také profesori katalánských, valencijských a baleár-
ských univerzit – Joan Mascaró i Fornés (1897–1978), Joan Solà i Cortassa (1941–2012),
Sebastià Bonet Espriu (*1943), Gemma Rigau i Oliver (*1948), Lluís Payrató Giménez
(*1960), Maria-Rosa Lloret Romañach (*1961), Manuel Pérez Saldanya (*1962) aj.

Syntetizovat poznatky dosažené v interpretaci a zkoumání jazykového systému ka-
talánštiny není úkol právě snadný zejména proto, že spisovný jazyk je pod neustálým
tlakem ne zcela shodných regionálních variant, což do jeho používání vnáší vedle sys-
témových rysů i bohatou kazuistiku a činí z něho velmi dynamický diasystém. Některé
jeho části, např. používání klitik nebo organizace slovesných časů, jsou úzce svázány
s jazykovým cítěním rodilých Katalánců a do jisté míry vzdorují snaze převést bohatý
a rozmanitý jazykový materiál do strukturálně funkčních lingvistických kategorií.

Děkuji recenzentům Dr. Andreuovi Bauçà i Sastre z FF UK a PhDr. Janu Schejbalovi
za doporučení k publikaci i za cenné připomínky a Bc. Janu Hejzlovi z nakladatelství

Karolinum za péči o poměrně rozsáhlý rukopis. Dr. Andreu Bauçà zasluhuje mimořádný dík za nevšední ochotu a svědomitost při jazykové revizi katalánských dokladů. Dr. Jan Schejbal, nejlepší český znalec katalánštiny a zasloužilý překladatel z tohoto jazyka, svými věcnými připomínkami pomohl vylepšit konečnou podobu předkládaného textu. Redaktoři nakladatelství Karolinum Jan Hejzl a Václav Hozman se zasloužili o náležitou strukturaci rukopisné verze.

Přál bych si, aby se tato příručka stala užitečnou pomůckou jak studentům katalánštiny, tak lingvistickým zájemcům o romanistiku a podpořila rozšíření znalosti tohoto zajímavého a krásného jazyka v naší vzdělanecké veřejnosti.

V Praze v listopadu 2019

Autor

I. OBECNĚ O JAZYCE

Jazyk je historicky vzniklý a společensky ustálený systém znaků, který je nástrojem pojmového myšlení a interpersonálního dorozumění (komunikace).

Jako nástroj myšlení se stává také nástrojem poznání a jeho uchovávání ve vědomí jednotlivce i celé společnosti. Ve společnosti plní jazyk určité **funkce**, jejichž odborné názvy jsou:

1. **funkce komunikativní** (dorozumivací) – má tři složky:
  - a) **funkce pojmově reprezentativní** (zobrazovací, něm. *Darstellungsfunktion*): jazyk slouží k pojmenování pojmů
  - b) **funkce apelová** (konativní, něm. *Appellfunktion*): jazyk slouží k působení na adresáta (recipienta)
  - c) **funkce expresivní** (afektivní, emotivní): jazyk slouží k vyjádření stavu vědomí emitenta (původce jazykového projevu)
2. **funkce zespolečenšťovací** (sociativní, fatická): jazyk slouží nejen myšlení a dorozumění, tj. předávání informací, nýbrž zprostředkovává také kontakt mezi členy jazykového společenství (pozdravy, mluvení o počasí apod).
3. **funkce poznávací** (noetická, kognitivní): jazyk slouží k formulaci poznaného a k uchování poznaného (v knihách, nahrávkách apod.)
4. **funkce poetická** (estetická): jazyk slouží k vytváření krásna (poezie)
5. **funkce metajazyková**: jazyk slouží k formulaci výpovědi o jazyce, k jeho popisu a teoretické interpretaci.

Funkcemi jazyka se zabývali psycholog Karl Bühler (1879–1963), světoznámý lingvista pražské školy Roman Jakobson (1896–1982), u nás také slavista Karel Horálek (1908–1992), na Slovensku Šimon Ondruš (1924–2011) a Ján Sabol (*1939), Ján Horecký (1920–2006) aj.

Několik slov k poznatku, že jazyk je specifický systém znaků.

Systém je uspořádaná množina jednotek, mezi nimiž existují vzájemné vztahy. Pracovně jej rozdělujeme na hierarchicky uspořádané roviny (podsystemy), jejichž zkoumáním se zabývají jednotlivé jazykovědné disciplíny, vytvářející **lingvistiku** (vědu o jazyce).

Základní lingvistické disciplíny (zabývající se interpretací jednotlivých podsystémů jazyka) jsou **fonetika** (nauka o tvoření zvuků a jejich působení na receptory) a **fonologie** (nauka o funkci zvuků v jazyce), **morfologie** (nauka o výstavbě slov a slovních tvarů), **lexikologie** (nauka o slovní zásobě jazyka), **syntax** (nauka o tvoření a výstavbě výpovědí) a **textová lingvistika** (nauka o výstavbě jazykových komunikátů). Morfologie a syntax vytvářejí **gramatiku** jazyka.

I.1 HIERARCHIE VÝSTAVBY JAZYKOVÉHO SYSTÉMU

Jazykové podsystémy jsou hierarchicky uspořádané, přičemž se rozlišují jazykové roviny a jazykové plány.

Základními jednotkami **jazykových rovin** (*nivells lingüistics*) jsou jazykové znaky různého stupně komplexnosti (morfémy, lexémy, výpovědi, komunikáty).

Základními jednotkami **jazykových plánů** (*plans lingüistics*) jsou části znaků, které samy o sobě nejsou znaky, tj. v plánu výrazu fonémy, v plánu obsahu významy. Jazykové plány prostupují všemi jazykovými rovinami, protože u každé znakové jednotky můžeme rozlišit stránku výrazovou a stránku významovou.

Pro systémové jednotky se v lingvistice ujal termín **jednotky émické** (od angl. *phonemic* ‚fonématický‘): fonémy, morfémy, lexémy, sémémy apod. Jsou to třídy **jednotek aloetických** (z řec. *allós* ‚jiný‘, ‚různý‘), případně jednotek **isoetických** (řec. *isós* ‚stejný‘). Aloetické jednotky jsou společensky ustálené jednotky, v nichž jednomu významu odpovídá víc než jeden výrazový exponent: **alofony** (varianty fonémů = hlásky), **alomorfy** (varianty morfémů), **alolexy** (varianty lexémů = slovní tvary), **alosémy** (varianty sémémů) atd. Např. čes. [stůl, stol-] jsou dva alomorfy bázevého L-morfému s významem ‚stůl‘; podobně v katalánštině: [taula, taule-].¹ Nebo české koncovky [-y, -e] jsou dva alomorfy G-morfému s kumulací významů ‚[Nominativ + plurál + femininum]‘ (nominativ plurálu feminin): [žen-y, nůš-e]. Kumulativnosti významů se v katalánštině říká *fusió*.

Pokud má příslušná jednotka jen jeden výrazový exponent, jde o **jednotku isoetickou**: např. lexém *nůše* má jen jeden bázevý exponent [ˈnuːʃ]-.

Alolexy jsou vlastně slovní tvary: např. [žena, ženy, ženě, ženu, ženou; ženy, žen, ženám, o ženách] atd. jsou alolexy substantivního lexému ‚žena‘; [dělám, dělej!, udělá atd.] jsou alolexy slovesného lexému ‚dělat‘.

Alofony jsou zase fonetické varianty jednoho fonému: např. [b], [p] jsou alofony českého fonému /b/ (zub, zubu; dub, dubu); [b], [β] jsou varianty katalánského fonému /b/; b, v jsou **alografy** grafému pro foném /b/.

Alosémy jsou varianty významu: např. český lexém *kočka* má alosémy ‚malá šelma druhu felis cattus‘ / ‚pěkná dívka‘ / ‚mrštný člověk‘.

Obecně se tomuto jevu říká **alomorfismus** (*l'al·lomorfia*).

1 L-morfémy jsou morfémy s významem lexikálním, G-morfémy jsou morfémy s významem gramatickým.

A konečně **jednotky etické** (z angl. *phonetic* ‚fonetický‘): fóny, morfy, lexy, sémy atd. jsou jazykové jednotky použité jako **konkrétní exempláře** v konkrétní výpovědi (podle principu *ego, hic et nunc* ‚já, zde a nyní‘), tj. jednotky použité konkrétním emitentem v konkrétní situaci prostorové a časové.

Pro úroveň syntaktickou už bohužel tuto potrojnou terminologickou opozici termínů nemáme, i když určité pokusy o zavedení analogických novotvarů existují (sentém-alosent-sent – od anglického *sentence* ‚věta‘ – nebo tagmém-alotagma-tagma (zkráceno ze *syntagmém*), nebo taxém-alotax-tax (zkráceno ze *syntaxém*).

Následující tabulka ukazuje pojmovou strukturu jazykových kategorií podle plánů a rovin jazykového systému.

1.1.1 JEDNOTKY SYSTÉMOVÉHO KONSTRUKTU

Systémový konstrukt je pojmový model jazyka vytvořený lingvistou pro pochopení a ilustraci podstaty jazykového systému.

Tab. 1 Schéma systémového konstruktů

	Systémový konstrukt	Společenský úzus →norma	Konkrétní exemplář
Rovina textová	komunikát (komunikém) ← odstavec ← výpověď	(alokom :: isokom)	(kom)
Rovina syntaktická	souvětí (taxém/sentém) ← věta ← větný člen	(alotax :: isotax) // (alosent :: isosent) // (alotagma :: isotagma)	(tax) // (sent) // (tagma)
Rovina morfologická	lexém ← morfém	(alolex :: isolex) (alomorf :: isomorf)	lex morf
Plán výrazu	intoném (melodém) ← foném ← merisma	(aloint) :: (isoint) (alomel :: isomel) (alofon :: isofon)	(int) (mel) fon
Plán významu	sémém // gramém ← sém = L-sém // G-sém	(alosém :: isosém) (alogram :: isogram)	sém (gram)

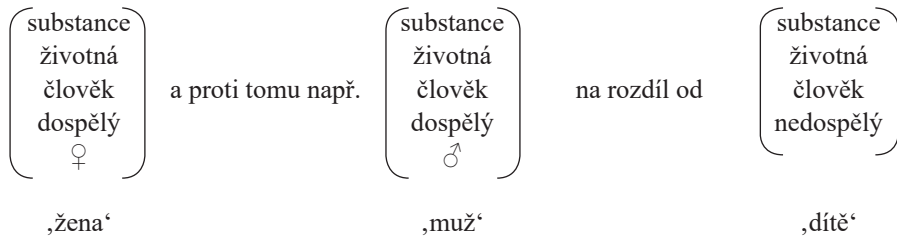
Symbolu :: se používá pro opozici jazykových jednotek a můžeme jej číst jako ‚oproti‘.

Některé z termínů uvedených v závorce nejsou v lingvistice obvyklé. Je to můj pokus, inspirovaný četbou lingvistické literatury, jak postihnout symetrii systému.

Problematické jsou termíny *sémém-alosém-sém*, protože termín *sém* se ustálil ve **strukturní sémantice** také pro ‚významový rys‘, což je vlastně pojem, který je členem hierarchického sloupce pojmů uspořádaných podle míry abstraktnosti (směrem nahoru) nebo konkrétnosti (směrem dolů). Každý *sémém* (lexikální význam slova) je rozložitelný na několik *sémů*, jimiž se od sebe odlišují slova příbuzného významu.

Např. významy ‚žena‘, ‚muž‘ a ‚dítě‘ je možno rozložit na sémy:

Obr. 1 Sémické opozice mezi příbuznými lexémy

Takto (merismaticky) pojatý *sém* je ovšem něco jiného než varianta sémému použitá v konkrétním sdělení z triády [sémém – alosém/isosém – sém].

Jazykové plány jsou podsystémy jazyka tvořené **figurami**, tj. jednotkami neznakovými, ale na výstavbě znaku se podílejícími. Dílčí jednotky, jejichž simultánní realizací jsou figury, se nazývají **merismata**. V plánu výrazu jsou to **distinktivní rysy**, v plánu významu jsou to **sémy**. Je důležité mít na paměti, že jednotky plánu výrazového nejsou izomorfní jednotkám plánu významového. Např. české /ž/ je simultánní realizací distinktivních rysů [znělá postalveolární frikativa orální labializovaná]; /e/ je [samohláska středová přední], to ale nijak přímo nesouvisí s významem jazykové jednotky, na jejímž výrazovém exponentu se tyto fonémy podílejí (např. v lexému *žena*).

Jazykové roviny jsou podsystémy tvořené jednotkami znakovými (morfémy, lexémy, větami, souvětími). Výrazové (formální) stránce znaku říkáme **exponent**, významové (obsahové) stránce říkáme **význam**.

Od významu slova (sémému) se odlišuje psychologický (emocionální) náboj slova v dané situaci, tzv. **konotace** (závislá na citové zkušenosti adresáta nebo i na konkrétní situaci). Např. substantivum *bratr* zahrnuje (implikuje) jiné konotace pro toho, kdo má radost z návštěvy svého bratra, a jiné pro toho, komu bratr právě zemřel, atd.

Od významu výpovědi je zase třeba odlišovat **smysl výpovědi** (tj. to, jak recipient dané výpovědi rozumí), např. výpověď *Prší* může implikovat prosté oznámení, ale také např. připomínku, že je třeba sundat prádlo, které se suší venku; nebo vysvětlení, že není možno jít na plánovaný výlet, apod.

Znaky se v realizaci jazykového projevu nevyskytují izolovaně, nýbrž vzájemně spolupůsobí na vyjádření významu (fungují synergeticky). Proto je užitečné rozlišovat různé vztahy mezi nimi. Podle prof. Jana Šabršuly rozlišují:

1. **interní vztah jazykový** = denotace (pojmenování)
2. **externí vztah jazykový** = designace (označování)
3. **externí vztah mimojazykový** = reference (zastupování)

Viz Šabšula, Jan. Vědecká mluvnice francouzštiny. Praha: Academia, 1986, str. 15 n.

Obecně je znak něco, co zastupuje něco jiného a zároveň to k tomu odkazuje.

Přítom znaky (jejich signifikanty) použité v komunikaci význam nepřenašejí, jak se domnívá laik, nýbrž jej **indukují** ve vědomí recipientově, a to na základě totožnosti materiálního **signifikantu** s ideálním denotantem, tj. výrazovou stránkou (představou zvuku) uloženou ve vědomí emitentově i ve vědomí recipientově.

Viz k tomu Solncev, Vadim. *Systém a struktura v jazyce*. Praha: Academia, 1981.

Denotace (vyjadřování) je vztah znakově konstitutivní (znakotvorný), který se ustáleně vytváří ve vědomí uživatelů jazyka mezi denotantem a denotátem. Denotant vyjadřuje (denotuje) denotát. **Denotant** není nutně materiální zvuk, nýbrž v první řadě představa zvuku (akustický obraz – Ferdinand de Saussure); **denotát** je obsah vědomí vázaný na denotant. Ve společenském rámci je to pojem; v individuální komunikaci nebo myšlení je to osobně poznaná nebo pochopená redukce pojmu. Romanistické pojetí jazykového znaku je tedy (ve stopách Saussurových) **bilaterální**.

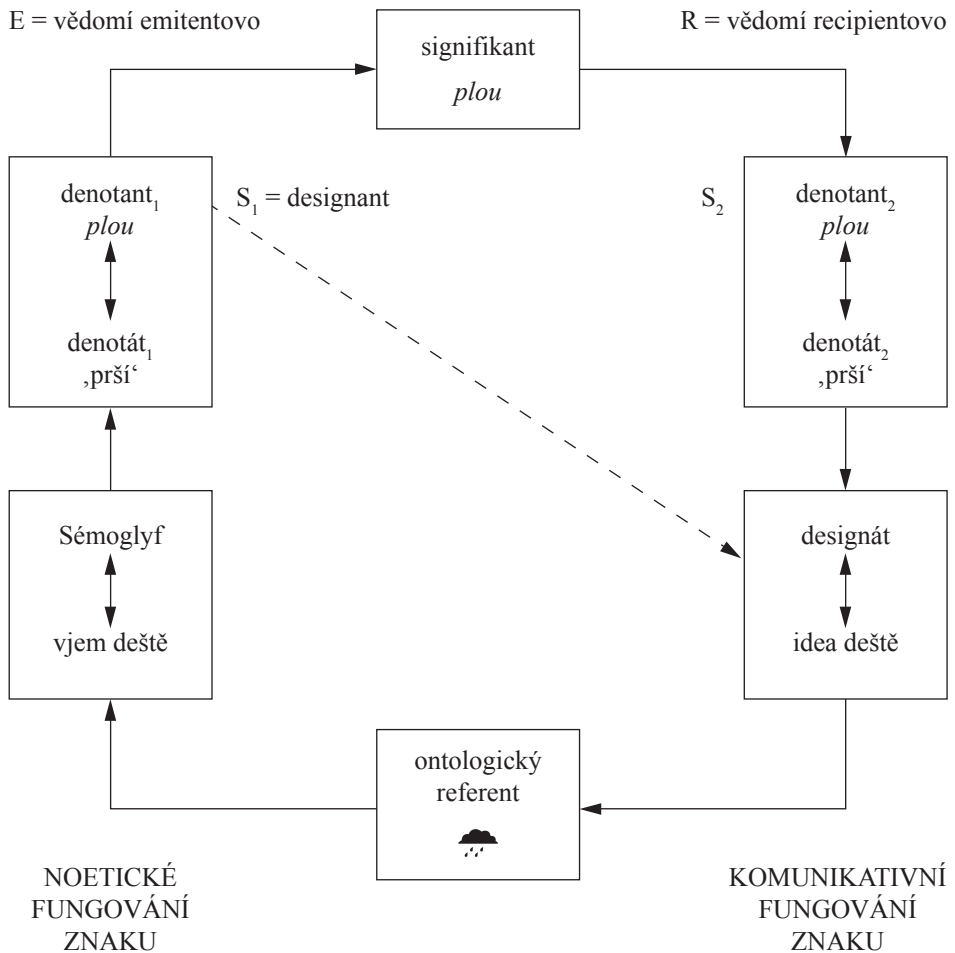
Designace (označování) je naopak použití znaku (znaků) ke sdělení nějakého myšlenkového obsahu. Např. designanty *Praha*; *hlavní město ČR*; *město, kde studuji*; *naše stověžatá matička* označují (designují) tentýž designát: ideu objektu, který se jmenuje *Praha*.

Od designátu vede cesta k **ontologickému referentu**, tj. k části skutečnosti, která je daným znakem zastupována; a naopak, vnímání daného objektu nebo jeho zobrazení vede naše vědomí k pojmenování příslušného pojmu (*Praha*).

Ani denotát ani denotant nejsou smyslově vnímatelné. Aby bylo možno významy přenášet, je nutno materializovat jejich denotanty, a to buď zvukově (akusticky), nebo písemně (graficky). Materializovaný denotant je **signifikant**. V komunikační činnosti tedy nepřenašíme významy (denotáty), nýbrž materializované designanty. Totožnost materializovaného designantu a ve vědomí existujícího denotantu indukují (přivádí na mysl) ve vědomí recipientově denotant potenciálního znaku, čímž dochází k porozumění. Jazykový znak tedy není nějaká materiální jednotka, nýbrž společensky podmíněný vztah {denotant – denotát}.

Existence pojmů (denotátů) nám umožňuje ukládat do paměti informace o skutečnostech, které přímo nevnímáme (např. celá historická věda je zprostředkována jazykem, četbou informací). Tak se prostřednictvím pojmového myšlení (konceptualizace) člověk zmocňuje existujícího světa i toho, co bylo a už není, a může si představovat to, co bude nebo by mohlo být. Pochopit tento princip fungování jazykových znaků je základem pochopení jazyka vůbec.

Schéma cyklického fungování jazykového znaku

Obr. 2 Schéma cyklického fungování jazykového znaku

Vysvětlivky

Čeština = metajazyk sémantický

Katalánština = jazyk objekt

---> = zkratka při tichém myšlení

Signifikant = sřetěžení zvuků nebo grafických symbolů

Denotant = představa zvuku

Designant = noetický znak (jednota denotantu a denotátu) používaný jazykovým společenstvím k označení nějakého obsahu vědomí.

Sémoglyf = psychická stopa (představa), kterou ve vědomí zanechává vnímaná skutečnost, jazykově ještě nepojmenovaná.

